

GGZ in de samenleving anno 2026

Op 26 en 27 mei organiseert Zorgnet-Icuro in Brussel het congres *Open Minds*. De voorbereiding van het congres is volop bezig. Na twee grote brainstormsessies in Leuven en Aalter is nu een team met alle stakeholders aan de slag. De methodiek is uniek. De focus van *Open Minds* zal niet liggen op de ideale organisatie van de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) anno 2016, maar op hoe de samenleving er in 2026 uit zal zien en wat dat betekent voor de geestelijke gezondheid (szorg). Klinkt het wat abstract? Dat is het voorlopig misschien nog een beetje, maar tegen mei 2016 wordt het allemaal heel concreet en praktijkgericht.

Na de trendsettende congressen *GPS 2021* voor de ouderenzorg en *Together we care* voor de algemene ziekenhuizen, is het hoog tijd voor een fundamentele bezinning over de toekomst van de geestelijke gezondheidszorg. “De tijd is er rijp voor”, zegt Isabel Moens, coördinator GGZ bij Zorgnet-Icuro. “De actuele veranderingen in de sector sloepen veel aandacht en energie op, maar toch is het nodig om ook even op langere termijn te kijken. Hoe zal de samenleving er over pakweg tien jaar, in 2025 of 2026, uitzien? En wat betekent dat voor de geestelijke gezondheid en de geestelijke gezondheidszorg? De samenleving verandert razendsnel, maar ook de technologie, de sociaal-economische context, de uitdagingen voor de gezondheidszorg... Alles hangt nauw met elkaar samen. Daarom kiezen we er bewust voor om zo veel mogelijk stakeholders bij het congres en de voorbereiding ervan te betrekken.”

“Het bewustzijn dat geestelijke gezondheid, en dus ook de geestelijke gezondheidszorg in de maatschappij wortelt, is fundamenteel. Onze maatschappijvisie bepaalt mee de organisatie van de gezondheidszorg. Dat staat los van een waardeoordeel. De situatie zoals ze vandaag is, verdient ons respect, want ze wortelt in de samenleving zoals ze is. Als we ons willen bezinnen over de toekomst, dan moeten we ook vertrekken vanuit de maatschappelijke context in 2026. Bovendien moeten we dat doen vanuit zo veel mogelijk perspectieven. Daarom hebben we ter voorbereiding van het congres twee grote brainstormsessies georganiseerd in Aalter en Leuven, met alle stakeholders. Daarom ook hebben we daarna een team van 24 mensen gevormd, waarin opnieuw alle stakeholders vertegenwoordigd zijn: zorgverleners uit diverse hoeken, patiënten, familieleden van de overheid, maar ook deskundigen uit de domeinen welzijn, wonen, werk, onderwijs enzovoort. Een mogelijke valkuil als je toekomstperspectieven maakt, is dat je te veel vanuit de huidige context en het huidige zorgaanbod gaat denken. Daarvan willen we bewust los komen. Daarom werken we samen met de Nederlandse ‘Reframing Studio’.”

“Reframing Studio heeft samen met de Technische Universiteit Delft een unieke innovatiemethodiek ontwikkeld”, verklaart oprichter prof. Matthijs Van Dijk. “Centraal in deze methodiek staat wat we beogen met mensen. Vaak wordt innovatie vanuit middelen gestuurd, bv. vanuit eHealth of mHealth. Dan focussen we onze aandacht op hoe we de elektronische en mobiele communicatie in de gezondheidszorg kunnen verbeteren. Maar eHealth en mHealth zijn geen doelen, het zijn instrumenten. Daarom vertrekken wij altijd vanuit het waarom. Waarom zijn deze interventies betekenisvol voor mensen? De waarom-vraag is belangrijker dan het hoe of wat.”

Loskomen van huidige context

“Alles begint met het ontwikkelen van een helder beeld van de context. Concreet: hoe zal de samenleving er in 2026 uitzien? Welke diversiteit aan menselijk gedrag zal zich in de toekomst openbaren? Welke doelen streven we na als verantwoordelijke stakeholders? Welk gedrag willen we zien in die nieuwe context? Wat betekent dat voor de geestelijke gezondheidszorg in 2026? Welke (GGZ-)interventies zijn nodig in die samenleving anno 2026? We proberen om los te komen van de huidige context en te vertrekken vanuit de context van de toekomst. Een oplossing voor een probleem in het ‘nu’, kan betekenisloos zijn in de toekomst. Dat geldt ook voor dromen. Een droom voor ‘nu’ is wellicht een nachtmerrie in de toekomst. Daarvoor moeten we voorspellingen doen, zonder hierover op voorhand waardeoordelen uit te spreken. Bijvoorbeeld: als we gefundeerd tot de voorspelling komen dat de kloof tussen rijk en arm in 2026 groter zal zijn dan ooit, dan moeten we dat onder ogen durven te zien. Is ons doel daarna dat arm en rijk naar elkaar toegroeien, dan kunnen we interventies plannen die dat doel bewerkstelligen. De interventie zet aan tot een gedragsverandering van mensen in de toekomst. Dat is waarom het doel dan ook realistisch is, en met interventies kan worden gerealiseerd. De schoonheid van die manier van werken is dat in het omarmen van hoe de wereld zich naar alle waarschijnlijkheid gaat

Isabel Moens

“Wat we voor ogen hebben is dus allerm minst een papieren plan of een bundel goede voornemens, maar een set van concrete handvatten waarmee de sector aan de slag kan.”

openbaren, je de wereld kan veranderen. Die oefening willen we maken voor de geestelijke gezondheidszorg: aangezien de samenleving er in 2026 zus en zo zal uitzien, willen we dat de GGZ dit en dat gedrag aanmoedigt. Het klinkt voorlopig wat abstract, maar we maken het samen met het stakeholdersteam stap voor stap heel concreet.”

“Om het toekomstige frame te kunnen bepalen houden we in totaal rekening met 380 condities die het toekomstige gedrag van de burger in een kwetsbare situatie zullen beïnvloeden: financiële factoren, economische, sociale, godsdienstige, culturele, technologische, biologische enzovoort. Dat lijkt complex, maar de wereld is nu eenmaal complex en we moeten die complexiteit niet uit de weg gaan. Uit de enorme berg aan informatie doemen gaandeweg een aantal patronen op, herkenbaar en identificeerbaar, met krachten (*driving forces*) die elkaar versterken of net tegenwerken en die samen het frame vormen van de samenleving in 2026. Eens we dat frame helder in kaart hebben, kunnen we vanuit onze gezamenlijke doelen de meest aangewezen strategie voor de toekomst uitstippelen: welk gedrag van de burger in een kwetsbare situatie willen we bevestigen, ontmoedigen of veranderen? Welk gedrag van de burger zien wij als betekenisvol binnen het brede domein ‘Zorg en Welzijn’ in 2026? Samen creëren we als het ware een ‘gemeenschappelijk geweten’ en een ‘gemeenschappelijk handelingsperspectief’. Vanuit die ethische positie kunnen we pas gaan begrijpen welke interventies dienen te worden ontwikkeld.”

Stabiel toekomstframe

Emilie Tromp van Reframing Studio coördineert het GGZ-project met Zorgnet-Icuro. “Als we over de toekomst nadenken, vertrekken we doorgaans vanuit

de wereld die we kennen. We zien allerlei nieuwe technologieën opkomen en gaan daarop verder fantaseren. Maar wie weet is de technologie van morgen overmorgen alweer achterhaald. Daarom zijn we op zoek naar een stabiel toekomstframe. Niet door alle verschillende visies naast elkaar te leggen en daaruit een compromis te distilleren, wel door na te gaan welke condities in de toekomst zullen meespelen in het bepalen van het frame. Dat kunnen heel tegenstrijdige condities zijn, conflicten ook, maar dat hoort erbij. Ook tegenstrijdige belangen zijn op zich niet negatief. Maar hoe duidelijker de kaart van de toekomst wordt, hoe duidelijker we ook naar gemeenschappelijke doelen kunnen groeien. Elke stakeholder is van in het begin betrokken en moet uiteindelijk ook zijn plaats in de toekomst helder kunnen krijgen. We streven naar een samenwerkingsmodel vanuit de inhoud van de toekomst, niet vanuit de situatie van vandaag.”

“Het frame dat zich gaandeweg openbaart wordt telkens getoetst bij de experts aan tafel. Is dit herkenbaar voor iedereen? Zit er voldoende causaliteit en logica in? Wordt alle aangereikte informatie er voldoende in verwerkt? Zo komen we langzaam maar zeker tot een beeld van de toekomst. In Nederland doen we op dit ogenblik dezelfde oefening voor de geestelijke gezondheidszorg. Maar het traject ziet er totaal anders uit, omdat de context helemaal anders is.”

“We zitten nog volop in de onderzoeksfase, maar heel snel willen we een proeftuin starten. Zo zullen we nog voor het congres in mei al de eerste, prille resultaten daarvan kunnen presenteren. Wat we voor ogen hebben is dus allerm minst een papieren plan of een bundel goede voornemens, maar een set van concrete handvatten waarmee de sector aan de slag kan.”

*“Hoe zal de samenleving er in 2026 uitzien?
Wat betekent dat voor de geestelijke gezondheid?
Welke handelingen willen we zien in die nieuwe context?
Welke doelen streven we na?”*

prof. Matthijs Van Dijk

Emilie Tromp

“Alle maatschappelijke krachten nodig”

Koen Oosterlinck, gedelegeerd bestuurder bij vzw Provinciaal Raad der Broeders van Liefde, is een van de stakeholders van het kernteam dat het congres *Open Minds* voorbereidt. “Verandering is een constante geworden in onze maatschappij. We zijn allemaal druk bezig met de GGZ te hervormen, met netwerken te maken, met de patiënten meer te betrekken enzovoort. In al die drukte is het noodzakelijk om momenten van bezinning in te bouwen. Als de maatschappij verandert, dan moeten we er immers op toezien dat we onze relevantie bewaren. Een andere context brengt andere noden en verwachtingen met zich mee. We evolueren van dag tot dag, maar we moeten ook verder vooruit durven te kijken, los van de agenda en soms ook weg van de waan van de dag. Hoe zal onze samenleving er over tien jaar uitzien? Dat is een heel boeiende vraag, omdat ze ook de toekomst en de richting van de GGZ bepaalt.”

Alle stakeholders relevant

“Door de vraag naar de samenleving 2026 te stellen, trekken we ons verhaal van geestelijke gezondheid en GGZ bovendien breed open. Alle stakeholders en alle bewegingen in de maatschappij zijn immers relevant voor de geestelijke gezondheid en voor de zorg. Hoe zien patiënten, economen, sociologen, zorgverleners... de

toekomst? En vanuit dat toekomstbeeld: wat zijn dan hun noden, hun verwachtingen? Een grondige bezinning en een diepgaand debat hierover met alle stakeholders is heel zinvol. Door samen na te denken, te luisteren naar elkaar en op elkaar in te spelen, corrigeren we tegelijk het stigma op kwetsbare groepen. We horen van elkaar hoe de ander kijkt naar wat we doen. Dat leidt tot een beter wederzijds begrip, tot gedeelde verwachtingen en van daaruit zelfs tot gemeenschappelijke doelen. We leven in een wereld vol paradoxen: het individu tegenover de groep; de autonomie tegenover de kwetsbaarheid... Het is geen zwart-witverhaal.”

“Met de methodiek van Reframing Studio brengen we al die elementen in kaart. Het is nog onzeker waar we zullen uitkomen. We zitten nog in de fase van het nadenken over de samenleving in 2026. Daarna bekijken we vanuit dat perspectief de consequenties voor de gezondheidszorg in al zijn dimensies en maken we de vertaling naar de geestelijke gezondheid in onze samenleving en de rol van de GGZ. We doen dat niet vanuit een geïsoleerde positie, maar vanuit een verbondenheid met andere domeinen: vrije tijd, vorming, cultuur, arbeid, onderwijs, justitie enzovoort.”

Positieve dynamiek

“Het congres *Open Minds* zal voor mij een succes zijn als het een positieve dynamiek kan ontwikkelen. Vandaag spelen we allemaal heel kort op de bal in de GGZ. En dat is ook nodig. Maar we moeten dat perspectief af en toe kunnen overstijgen om een dynamiek op langere termijn te stimuleren. Daarvoor moeten we onze dagdagelijkse bril even kunnen afzetten en ons niet alleen op de zorg, maar op de brede samenleving concentreren. Ik heb het gevoel dat het stigma op geestelijke gezondheid stilaan aan het afnemen is. Maar het is allemaal nog heel broos. Ik hoop dat het congres *Open Minds* hieraan nog een extra boost kan geven. Ons streven blijft om alle mensen, ook de mensen met een psychische kwetsbaarheid, kwaliteit van leven te bieden. Dat is onze gezamenlijke focus.”

“Om dat streven te realiseren, hebben we alle maatschappelijke krachten nodig. We hebben een groot draagvlak nodig als we kwetsbare mensen echte kansen willen geven. Het debat en de ideeën die zich in de aanloop naar het congres *Open Minds* ontwikkelen, werken in elk geval heel verbindend. Als we diezelfde dynamiek in het congres kunnen overbrengen, dan zullen we een krachtig statement maken.”

Koen Oosterlinck: “Als de maatschappij verandert, dan moeten we erop toezien dat we onze relevantie bewaren. Een andere context brengt andere noden en verwachtingen met zich mee.”

“We gaan voor concrete verbeteringen, niet voor theoretische concepten”

“Het congres *Open Minds* kan een mijlpaal worden. Daarom is het goed dat we de nodige tijd nemen om het congres grondig voor te bereiden en dat we daarbij alle stakeholders betrekken. We moeten de deuren opengooien. De GGZ mag zich niet opsluiten in de eigen sector”, zegt Inge Vervotte, afgevaardigd bestuurder voor de sectoren geestelijke gezondheidszorg en ouderenzorg en voorzitter van het dagelijks bestuur van vzw Emmaüs.

“Samenwerking met andere sectoren is belangrijk. Als je strategisch over de toekomst nadenkt, dan is het logisch om daar van meet af aan ook de andere stakeholders bij te betrekken. Het delen van kennis, maar ook van wederzijdse verwachtingen, werkt erg inspirerend en verhelderend. Het is ook een verademing om even niet vanuit de dagelijkse besognes en werkpunten te vertrekken, maar om als het ware een omweg te maken via de samenleving van de toekomst. Elke verandering brengt andere veranderin-

gen met zich mee. Als de samenleving verandert, dan ook de GGZ. Hoe kunnen we daarop inspelen?”

Grote interactie

“Het fijne aan deze opbouw van het congres is de grote interactie. We luisteren niet alleen naar elkaar, we werken ook actief samen in werkgroepen. Waar we zullen uitkomen, ligt nog niet vast, maar nu al is zeker dat het congres *Open Minds* actief voorbereid zal geweest zijn vanuit de meest uiteenlopende perspectieven en expertises. Leren van elkaar is ongeëvenaard boeiend. Je beseft meer dan ooit hoe groot de neiging is om vanuit het eigen kader, de eigen praktijk, de eigen ervaringen naar dingen te kijken. Daarvan kunnen loskomen, geeft een verfrissende blik. Je ontdekt andere klemtonen, andere nuances en invalshoeken. Patiënten en familieleden leggen andere accenten dan zorgverleners, of andere prioriteiten. Je versterkt elkaar en je houdt elkaar kritisch en alert.”

“Wat ik persoonlijk cruciaal vind voor een geslaagd congres, is dat het een praktische en operationele vertaling krijgt. Het is natuurlijk erg leuk om strategische denkoefeningen te doen, maar uiteindelijk keren de mensen na het congres terug naar hun eigen werkplek, hun voorziening, hun huis en willen ze concrete oplossingen. Die gaan we ook proberen te bieden. We zullen niet blijven steken in theorieën en concepten, we gaan voor concrete verbeteringen, zowel inhoudelijk als op het niveau van elke organisatie.”

“We mogen de trein van de toekomst niet missen. Innoveren is noodzakelijk. Dat we dit nu proberen te doen vanuit de context van de toekomst, is een nieuwe invalshoek. Het is heel verrijkend en ik ben ervan overtuigd dat dit de juiste input geeft voor een vruchtbaar en heel praktijkgericht congres.”

Inge Vervotte: “Het delen van kennis, maar ook van wederzijdse verwachtingen, werkt erg inspirerend en verhelderend.”

OPEN MINDS

Congres geestelijke gezondheid
26-27 mei 2016 / The Egg Brussel

www.openmindscongres.be